

УДК 347.77

Некіт Катерина Георгіївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОМЕННЕ ІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Постановка проблеми. Сьогодні людські відносини все більше переходять у віртуальну площину, все більш інтенсивно розвиваються інформаційно-технологічні відносини, що супроводжується виникненням нових об'єктів у сфері ІТ-відносин, які потребують правового регулювання. У зв'язку зі швидким розвитком ІТ-відносин, не всі об'єкти цих відносин відразу отримують чітке правове регулювання, оскільки постають питання щодо правової природи цих об'єктів. Внаслідок цього відбувається змішування норм права власності та права інтелектуальної власності стосовно тих чи інших об'єктів цивільних правовідносин, а іноді виникає просто термінологічна плутанина, яка також викликає проблеми на практиці.

Одною з найактуальніших на сьогодні правових проблем у сфері ІТ-відносин є проблема визначення правової природи та забезпечення належного правового регулювання доменних імен. Доменні імена все активніше використовуються, все частіше стають предметами правочинів, їхня вартість іноді сягає сотень тисяч доларів. Тому важливо визначитись із правовою природою доменного імені, способами його захисту та відчуження тощо.

Стан дослідження. Останнім часом множить-ся кількість досліджень, присвячених проблема-тиці доменних імен. Серед дослідників зазначеного питання слід згадати О. Кісіль, Д. Колосова, Р. Нагорного, Т. Кудрицьку, Д. Жуванова, Є. Стогнія, О. Смотрову, Р. Смірнова. Однак дискусії навколо цього питання продовжуються, зокрема, активно дискутується питання щодо правової природи доменного імені.

Мета статті. З урахуванням викладеного, ця стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням та захистом доменних імен, а також визначенню правової природи цього об'єкта.

Виклад основного матеріалу. Технічно доменне ім'я представляє собою символічне позначення ІР-адреси комп'ютера – числа, яке скла-

дається з чотирьох байтів [1]. Оскільки людська пам'ять влаштована таким чином, що людині простіше запам'ятовувати буквені позначення, а не цифри, було вирішено ввести спеціальні символічні назви – домени і доменні імена.

Легальне визначення поняття доменного імені міститься у кількох нормативних актах.

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.04.2002 р. № 522 «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних», домен – частина адресного простору в мережі Інтернет, призначена для ідентифікації комп'ютера або групи комп'ютерів. Домени поділяються на піддомени або домени нижчих рівнів; доменне ім'я – буквено-цифровий вираз, що ідентифікує будь-який комп'ютер абонента у мережі Інтернет.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», доменне ім'я – це ім'я, яке використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті.

Поняття домену деталізовано у ст. 1 Закону України «Про телекомунікації», відповідно до якої домен – це частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється.

Отже, чинне законодавство не містить єдиного підходу до розуміння цих термінів і недостатньо детально регулює цю сферу відносин, що породжує проблеми при спробах визначення правової природи доменного імені. Так, сьогодні ведуться дискусії щодо того, чи слід вважати доменне ім'я майном, і, відповідно, об'єктом права власності, чи це є об'єкт права інтелектуальної власності, а деякі дослідники розглядають доменне ім'я як особливий об'єкт виключних прав, який не можна віднести до об'єктів права інтелектуальної власності [2, с. 123]. Висловлюються й думки, що доменне ім'я взагалі не є об'єктом цивільних прав, натомість, об'єктом цивільних прав є право адміністрування (викорис-

тання) доменного імені, яке належить особі на підставі договору про надання послуг, що надаються реєстратором доменних імен [3]. Спробуємо проаналізувати кожну з наведених позицій.

Прихильники віднесення доменних імен до об'єктів права інтелектуальної власності використовують наступні аргументи для обґрунтування своєї позиції. Підбір та вибір позначення для реєстрації доменного імені, на думку дослідників, можна вважати результатом інтелектуальної діяльності, оскільки вибір доменного імені, що добре запам'ятовується, легко повторюється і викликає правильні асоціації, є достатньо нетривіальною задачею. Тож людина, відповідно до свого інтелектуального розвитку, навикам і здібностям, вигадує позначення і реєструє його як доменне ім'я. Доменне ім'я має багато спільного із засобами індивідуалізації, оскільки дозволяє індивідуалізувати ресурс в Інтернеті і навіть стати брендом. Проте, доменне ім'я володіє якістю, що є невласивою для товарних знаків або фірмових найменувань – це адресна складова доменного імені. Більш того, адресація в Інтернеті є основною функцією доменного імені. Тому реєстрація «гарного» доменного імені сама по собі дає переваги його володільцю, оскільки дозволяє створити не лише віртуальний бренд, але й дістати можливість для його просування в Інтернеті. Доменне ім'я володіє всіма ознаками обігоздатності:

- 1) кожне доменне ім'я є унікальним;
- 2) права на кожне доменне ім'я є винятковими і належать володільцю (адміністратору) доменного імені;
- 3) право на доменне ім'я є відчужуваним, тобто може бути передане від однієї особи іншій;
- 4) доменне ім'я має певну цінність, тобто має ринкову вартість [4].

Слід зазначити, що комбінація літер, що складають доменне ім'я доволі часто сьогодні захищається за допомогою реєстрації доменного імені як торговельної марки, під якою згідно зі ст. 492 ЦК України розуміється будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. З цим навіть пов'язане таке явище, як кіберсквоттинг або кіберпіратство (cybersquatting или cyberpiracy) – реєстрація доменних імен, які співпадають чи мають схожість із засобами індивідуалізації юридичних і фізичних осіб з метою їх подальшого перепродажу законним володільцям цих засобів індивідуалізації або вико-

ристання для інших цілей. Наприклад, у якості доменних імен кіберсквоттерами були зареєстровані такі відомі товарні знаки, як «Christian Dior» (доменні імена christiandiorcosmetics.com, christiandiorfashions.com, diocosmetics.com, diorfashions.com), «Microsoft» (доменні імена microsoft.org, microsoft.com), «Alaska Airlines» (доменне ім'я alaskaairlines.org) та інші [5].

Однак слід звернути увагу на той факт, що за своєю правовою природою доменне ім'я відрізняється від торговельної марки. Відмінності між доменним іменем та товарним знаком зводяться до того, що товарні знаки мають територіальні межі дії та реєструються стосовно певної групи товарів чи послуг, тоді як доменні імена по суті екстериторіальні, тобто мають силу незалежно від країни, у якій вони були зареєстровані, і жодним чином не обмежують володільця доменного імені у здійсненні своєї діяльності [5]. Отже, головним завданням товарного знака є ідентифікація виробника певного товару чи послуги, тоді як доменне ім'я не призначене для орієнтування споживача на ринку товарів та послуг. Сьогодні товарні знаки в доменних іменах широко використовуються для створення у споживачів асоціативного зв'язку між діяльністю фірми та її сайтом в Інтернеті [6]. Також говорячи про відмінності між торговельною маркою (товарним знаком) та доменним ім'ям, слід зазначити, що на відміну від товарних знаків, якими можуть бути будь-які позначення чи комбінація позначень, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень (ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг»), у якості доменних імен можуть використовуватися лише алфавітно-цифрові послідовності символів довжиною не більше 63 символів (див., зокрема, Регламент реєстрації доменних імен в домені com.ua).

Судова практика зарубіжних країн не визнає доменні імена товарними знаками, та вважає, що захоплення доменного імені, яке має схожість із товарним знаком, є порушенням прав володільця товарного знаку. Так, наприклад, в апеляційному суді Великої Британії було розглянуто справу *British Telecommunications plc. та ін. vs One In A Million Ltd. та ін.* у зв'язку з тим, що *One In A Million Ltd.* зареєструвала велику кількість відомих товарних знаків у якості доменних імен, наприклад, marksandspencer.com, marksandspencer.co.uk, britishtelecom.co.uk, britishtelecom.net тощо. Суд визнав такі дії порушенням прав на товарні знаки [5].

Розуміння доменного імені як різновиду майна та, відповідно, об'єкту права власності відображено у позиції Європейського суду з прав людини

(далі – ЄСПЛ). У справі *Raeffgen GmbH v. Germany* ЄСПЛ дійшов наступних висновків. Відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна особа має право вільно користуватися і розпоряджатися своїм майном; ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як на користь суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Як відзначає ЄСПЛ, теорія «власності», відображена в ст. 1 Протоколу № 1, «має самостійне значення, яке не обмежується володінням лише матеріальними речами і яке не залежить від формальної класифікації в національному праві. Інші конкретні права і інтереси, що створюють майно, також можуть розглядатися як «права власності», а відповідно, і як «об’єкти власності» в цілях даної статті». Для визначення, чи є якийсь об’єкт об’єктом прав власності, необхідно встановити, чи зачіпаються при його використанні фінансові інтереси і чи є економічна цінність у такого об’єкту. З урахуванням вказаного, ЄСПЛ відніс до об’єктів власності об’єкти інтелектуальної власності, а також ліцензії [7].

Слушність таких висновків підтверджується і в ході аналізу вітчизняної концепції права інтелектуальної власності. Як зазначають дослідники, при визначенні співвідношення права власності та права інтелектуальної власності, ст. 419 ЦК України фактично розглядає їх як категорії одного порядку. Таким чином, відповідно до вітчизняної концепції, право інтелектуальної власності розглядається як певний «сурогат» права власності на специфічний об’єкт – результати інтелектуальної, творчої діяльності, виступаючи у якості ніби права власності [8, с. 250]. Відповідно до ст. 419 ЦК України, право інтелектуальної власності та право власності на річ існують як самостійні правові категорії, що обумовлено наявністю між об’єктами права інтелектуальної власності та матеріальними об’єктами права власності таких відмінностей, як: 1) результат інтелектуальної діяльності може бути визнаний об’єктом права інтелектуальної власності лише відповідно до вимог закону; 2) існування права інтелектуальної власності, хоча воно і є абсолютним, обмежено певним строком. Оскільки ж право інтелектуальної власності та право власності на річ є самостійними, передача кожного з цих прав є самостійним юридичним фактом, який породжує, змінює, припиняє самостійні правовідносини. Внаслідок цього перехід права власності на річ, у якій був зафіксований об’єкт творчої діяльності, не означає переходу права на об’єкт права інтелектуальної власності, і навпаки. Отже, відповідно до сучасної вітчизняної концепції у цій сфері,

право інтелектуальної власності розглядається як особливий різновид права власності, а, відповідно, і речових прав на специфічний об’єкт – результати інтелектуальної, творчої діяльності [8, с. 250-251].

Виокремлення права інтелектуальної власності в особливий різновид права власності і, відповідно, виділення правовідносин інтелектуальної власності, є необхідним, зокрема, для забезпечення розмежування прав на матеріальні носії та самі результати інтелектуальної, творчої діяльності, тобто для забезпечення можливості передачі прав на матеріальні об’єкти, у яких виражені результати творчої діяльності із збереженням прав творців на сам результат творчості. Дозволимо собі висловити припущення, що вказане не стосується доменного імені, оскільки тут втрачається сенс існування матеріального носія. Тому для цивільного обігу не має суттєвого значення пошук ознак, які забезпечили б визначення доменного імені як об’єкту права інтелектуальної власності. Для потреб обігу цілком достатньо розглядати доменне ім’я як особливе майно, майнове право [2, с. 127]. Таке розуміння не суперечить вітчизняній концепції права власності. Нагадаємо, що об’єктом права власності відповідно до ст. 316 ЦК України є річ (майно). А відповідно до ст. 190 ЦК України, майном як особливим об’єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов’язки. Майнові права є неспоживчою річчю. Майнові права визнаються речовими правами.

З урахуванням підходу ЄСПЛ, для визначення, чи є доменне ім’я об’єктом прав власності, необхідно встановити, чи зачіпаються при його використанні фінансові інтереси і чи є економічна цінність у такого об’єкту. Власник доменного імені має право самостійно визначати способи його використання (розмістити рекламу, сайт про послуги та/або товари, зробити доступ платним або безкоштовним, може здати доменне ім’я в оренду, може продати його тощо). Тому виняткове право на використання доменного імені має економічну цінність, а відповідно, є правом власності в значенні ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод [7].

Заборона на використання та розпорядження доменними іменами, яка не тягне перехід прав заявника за його договорами з реєстратором, є контролем за використанням власності, майна в розумінні § 2 ст. 1 Протоколу № 1. Такі заходи як конфіскація (в тому числі, в результаті злочину) та знищення майна, хоча й тягне позбавлення цього майна, проте, на думку ЄСПЛ, спрямовані на запобігання подальшого розпорядження об’єктами, використання яких було визнано незаконним, і

забезпечують виконання заборони. Заборона на використання і розпорядження доменними іменами конкретною особою сприяє захисту загального законного інтересу в підтриманні функціонуючої системи захисту товарних знаків та/або інших позначень, бо спрямована на запобігання неправомірному використанню третіми особами розрізнявальної здатності та репутації охоронюваних знаків та імен, що завдає збитків їх володільцям. Зазначений висновок ЄСПЛ базується, на думку дослідників, на історично сформованому погляді на те, що право власності, як прояв людської свободи, не може бути повністю необмеженим і правопорядок, який регулює суспільне співіснування, може встановити певні межі абсолютної свободи власника, покладаючи на «власність» деякі «обмеження і інтересах суспільства» або «в інтересах приватних осіб» [9].

При співвідношенні прав на доменне ім'я і прав на товарний знак і інші позначення необхідно досліджувати у кожному конкретному випадку, чи можливе використання спірного доменного імені без порушення прав на засоби індивідуалізації, і яким буде використання доменного імені, якщо воно збережеться за відповідачем – власником доменного імені. Це дозволить вжити справедливі заходи по припиненню і запобіганню порушенням надалі, не порушуючи прав власності власника доменного імені на доменне ім'я [7].

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку, що доменне ім'я слід вважати особливим різновидом майна, майновим правом та, відповідно, об'єктом права власності. Таке розуміння сутності доменного імені відповідає позиції ЄСПЛ з цього питання, а також вітчизняній концепції права власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кісіль О. Власники і користувачі домену, доменного імені, веб-сайту в інтернет-відносинах та у судовій практиці / О. Кісіль. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ru/vlasniki_i_koristuvachi_domenu_domennogo_imeni_veb_saytu_v_internet_vidnosinah_ta_u_sudoviy_praktitsi/
2. Нагорный Р.С. Доменное имя как объект гражданского права / Р.С. Нагорный // Журнал российского права. – № 2(134). – 2008. – С. 122-132.
3. Савинова А.А. Защита объектов интеллектуальной собственности в глобальных информационных сетях по российскому гражданскому законодательству: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Анна Алексеевна Савинова. – М. : МПЮА, 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internet-law.ru/intlaw/articles/savinova.htm>
4. Доменное имя как объект интеллектуальной собственности. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.styler.ru/styler/domain-intellectual-property/>
5. Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/avtorskoe-pravo/53-0a-ruzakova-pravo-intellektualnoj-sobstvennosti/1022-tema-6-prava-na-netraditsionnye-obekty-intellektualnoj-sobstvennosti.html?start=3+>
6. Жуванов Д., Стогній Є. Проблема доменних імен в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.romanenko.biz/ua/library/article_domains_in_ua.html.
7. Колосов В. Природа прав на доменное имя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kolosov.info/kommentarii/priroda-prav-na-domennoe-imya>.
8. Харитонова Е.И. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы) : моногр. / Е.И. Харитонова. – [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. – Одесса : Фенікс, 2012. – 413 с.
9. Смотров О.И. Включенное право на доменное имя: позиция Европейского суда по правам человека. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.arbitis.com/Smotrov-O-I-Viklyuchne-pravo-na-domenne-im-ya-poziciya-YEvropeys-kogo-sudu-z-prav-lyudini/>

Некіт Катерина Георгіївна

ДОМЕННЕ ІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У статті досліджено правове регулювання доменних імен, проаналізовано різні підходи до визначення правової природи доменного імені. Проаналізовано позицію Європейського суду з прав людини щодо правової природи доменного імені та її співвідношення із вітчизняними правовими нормами. Зроблено висновок про те, що доменне ім'я слід вважати особливим різновидом майна, майновим правом та, відповідно, об'єктом права власності.

Ключові слова: доменне ім'я, IP-адреса, майнове право, право власності, право інтелектуальної власності, ЄСПЛ.

Некіт Екатерина Георгиевна

ДОМЕННОЕ ИМЯ КАК ОБЪЕКТ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ

В статье исследуется правовое регулирование доменных имен, проанализированы различные подходы к определению правовой природы доменного имени. Проанализирована позиция Европейского суда по правам человека относительно правовой природы доменного имени и ее соотношение с отечественными правовыми

нормами. Сделан вывод о том, что доменное имя следует считать особой разновидностью имущества, имущественным правом и, соответственно, объектом права собственности.

Ключевые слова: доменное имя, IP-адрес, имущественное право, право собственности, право интеллектуальной собственности, ЕСПЧ.

Nekit Kateryna Heorhiyivna

DOMAIN NAME AS AN OBJECT OF CIVIL RIGHTS

In this article the legal regulation of domain names is investigated. Different approaches to the definition of legal nature of the domain name are analyzed. The position of the European Court of Human Rights concerning the legal nature of the domain name and its correlation with Ukrainian legislation are analyzed. The conclusion is made that the domain name is a kind of property, a property right and an object of property law.

Keywords: domain name, IP-adress, property right, property law, Intellectual property law, ECHR.